

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvkomitean välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?

-

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

Ammattiliitto Pro toteaa, että etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet voivat aiheuttaa ongelmia ainakin sikäli, että etuudensaajan on vaikea ymmärtää, miksi eri etuuksissa otetaan huomioon tuloja eri tavoin. Tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämiseen ei voida kuitenkaan ryhtyä miltään osin ennen kuin on selvitetty perusteellisesti, miten yhtenäistäminen tulisi vaikuttamaan etuuksien myöntämisedellytyksiin ja tasoon.

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

Ehdotuksen mukaan sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön valmistelussa ja toimeenpanossa tulee huomioida automaation mahdollisuudet, erityisesti tulorekisteri ja Kanta-palvelut. Ammattiliitto Pro toteaa, että ehdotuksessa mainittu tulorekisterin mahdollisuuksien huomioiminen, millä ilmeisesti tarkoitetaan tulorekisterin nykyistä tehokkaampaa käyttöä sosiaalietuuksien myöntämisessä, ei saa olla ensisijainen tavoite lainsäädännön kehittämisessä. Lakisäätöisillä sosiaalietuuksilla turvataan henkilön taloudellista toimeentuloa tilanteissa, joissa hän ei syystä tai toisesta kykene itse hankkimaan riittävää elantoa tai selviytymään kustannuksista. Digitalisaation antamat mahdollisuudet voivat tukea yksilön selviytymistä siten, että hänelle kuuluva etuus voidaan myöntää nopeammin tai hänen itsensä näkökulmasta helpommalla menettelyllä. Digitalisaation hyödyntäminen ei voi kuitenkaan olla itsetarkoitus sosiaaliturvan toimeenpanossa eikä tavoitetta digitalisaation hyödyntämisestä saa käyttää oikeuttamaan etuuksien tason heikentämistä.

Lisäksi Pro kiinnittää huomiota siihen, että hyödynnettäessä digitalisaation mahdollisuuksia sosiaaliturvan toimeenpanossa yksilön henkilö- ja muiden arkaluontoisten tietojen suoja on taattava

kaikissa olosuhteissa. Tältäkin osin on priorisoitava sosiaaliturvan tarpeessa olevan yksilön etu sen sijaan että ensisijaiseksi tavoitteeksi otetaan viranomaisen työn helpottaminen.

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

Ehdotuksen mukaan sosiaaliturvakomitean yhteydessä aloitettua työtä digitalisaation edistämiseksi jatketaan laajapohjaisessa yhteistyössä, ja osana tätä työtä laaditaan asiakkaiden tarpeisiin perustuva digitalisaation strategia vuosille 2023–2030. Ammattiliitto Pro toistaa, että tässä työssä lähtökohtana tulee olla sosiaaliturvan tarpeessa olevan yksilön etu. Viranomaisten keskinäistä tietojenvaihtoa voidaan pyrkiä kehittämään, mikäli se parantaisi yksilön asemaa esimerkiksi siten, että sosiaalietuuden hakeminen on helpompaa, etuus päätös voidaan tehdä nopeammin ja että päätös on sisällöllisesti oikea eli lainmukainen.

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7) 3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?

Sairauspäivärahan ja työkyvyttömyyseläkkeen työkyvyttömyyskäsitteet poikkeavat merkittävästi toisistaan. Sairauspäivärahan saamisen edellytyksenä on, että henkilö on sairauden vuoksi kykenemätön tekemään tavallista työtään tai työtä, joka on siihen läheisesti verrattavaa, eli että hän on kykenemätön tekemään sen hetkisen osaamisensa puitteissa olevaa työtä. Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen ehtona oleva työkyvyttömyyden käsite on sisällöllisesti huomattavasti laajempi, koska se edellyttää, että henkilö on sairauden, vian tai vamman vuoksi kykenemätön kaikkeen sellaiseen saatavissa olevaan työhön, jota hänen voidaan kohtuudella edellyttää tekevän. Työkyvyttömyyseläkkeen myöntämistä harkittaessa arvioidaan sitä, voisiko henkilö siirtyä mahdollisen täydennyskoulutuksen kautta eri tehtäviin tai kouluttautua jopa uuteen ammattiin ja vaihtaa alaa.

Ammattiliitto Pro toteaa, että paluu sairauslomalta työelämään ja työssä pysyminen terveydentilalle sopivissa tehtävissä ovat henkilön taloudellisen toimeentulon ja sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta täysin oikeita tavoitteita. Sairauspäivärahan ja työkyvyttömyyseläkkeen toisistaan poikkeavat työkyvyttömyyden kriteerit tulevat kuitenkin usein hakijalle suurena yllätyksenä, kun hän saa hylkäävän työkyvyttömyyseläkepäätöksen. Sairauspäivärahan enimmäisaika on voinut tulla täyteen siten, ettei sairauspäivärahakauden aikana ole ryhdytty henkilön yksilöllisen tilanteen kannalta tarkoituksenmukaisiin ja vaikuttaviin kuntoutustoimenpiteisiin, joilla työhön paluuta olisi voitu tukea ennen enimmäisajan täyttymistä.

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Ammattiliitto Pro katsoo, että nyky-lainsäädäntö ei edistä riittävästi työhön paluuta tukevan lääkinnällisen ja ammatillisen kuntoutuksen mahdollisimman varhaista aloittamista. Sairausloman pitkittyminen ilman asianmukaisia ja yksilöllisesti suunniteltuja kuntoutustoimenpiteitä ei pääsääntöisesti tue työkyvyn palautumista tai jäljellä olevan työkyvyn säilymistä.

Pro toteaa, että sen lisäksi, että nykylainsäädäntö ei takaa tarkoituksenmukaisen ja vaikuttavan kuntoutuksen käynnistymistä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, lainsäädäntö ei myöskään velvoita riittävästi työnantajaa tukemaan sairauslomalla olevan työntekijänsä työhön paluuta ja työssä pysymistä. Työnantajalla ei ole lakisääteistä velvollisuutta järjestää työntekijälleen mahdollisuutta Kelan tai työeläkelaitoksen tukemaan työkokeiluun tai muuhun ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteeseen työpaikalla, vaan tämä on työnantajalle vapaaehtoista. Työurien pidentämistavoitteen kannalta erityisen haitallisia ovat tilanteet, joissa työnantaja ei suostu työntekijän pyyntöön työajan lyhentämisestä, jotta työntekijä voisi jatkaa työssään osatyökyvyttömyyseläkkeen rinnalla. Työnantajalla ei ole ehdotonta velvollisuutta suostua edes työsopimuslain 2 luvun 11 a §:n mukaiseen työntekijän osa-aikaiseen sairauspoissaoloon (osasairauspäiväraha), vaan tästäkin työnantaja voi kieltäytyä vedoten työajan määräaikaisen lyhentämisen aiheuttamiin vaikeuksiin. Näitä tilanteita esiintyy siitakin huolimatta, että työaikalain 15 §:n 3 momentti velvoittaa työnantajaa ensisijaisesti järjestämään työt siten, että työntekijä voi lyhentää työaikaansa työskennelläkseen osatyökyvyttömyyseläkkeen rinnalla tai osasairauspäivärahakaudella.

Pron näkemyksen mukaan edellä selostettujen epäkohtien korjaamiseksi etuus- ja palvelulainsäädäntöä tulee muuttaa siten, että niin työsuhteessa olevan kuin työttömäksi jääneen henkilön kuntoutustarve selvitetään nykyistä varhaisemmassa vaiheessa työkyvyttömyyden pitkittymisen ehkäisemiseksi ja työelämään paluun tukemiseksi. Lisäksi ammatillista kuntoutusta tulee painottaa nykyistä enemmän työelämään paluun ja työssä pysymisen keinona. Tämä edellyttää etuus- ja palvelulainsäädännön kehittämisen ohella sitä, että työnantajalle säädetään ehdoton velvollisuus järjestää työntekijälleen mahdollisuus työpaikalla tapahtuvaan työkokeiluun tai muuhun ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteeseen, jolla pyritään aidosti tukemaan työkykyä ja työsuhteen jatkumista.

Edellä mainitun lisäksi työnantajalle tulee säätää ehdoton velvollisuus suostua työntekijän aloitteesta tapahtuvaan, joko toistaiseksi voimassa olevaan tai määräaikaiseen työajan lyhentämiseen osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen johdosta. Tällä tavoin voidaan estää työsuhteen päättymisen ja työuran ennenaikainen katkeaminen. Työnantajan tuotanto- ja palvelutoiminnasta johtuvat tarpeet voidaan ottaa jatkossakin huomioon siten, että työnantajalle varataan määräaika, jonka kuluessa sen tulee järjestää työt siten, että työntekijä voi siirtyä tekemään osa-aikatyötä. Niin ikään työnantajalle tulee säätää ehdoton velvollisuus suostua työntekijän pyynnöstä tapahtuvaan työajan lyhentämiseen osa-aikaisen sairauspoissaolon eli osasairauspäivärahakauden ajaksi.

Pron näkemyksen mukaan sairausvakuutuslain (SVL) 8 luvun 11 §:n 1 momentissa säädettyä osasairauspäivärahan työkyvyttömyysedellytystä tulee lieventää siten, ettei edellytetä samanlaista täyttä työkyvyttömyyttä kuin sairauspäivärahan kohdalla. Nykylainsäädännön mukainen edellytys täydestä työkyvyttömyydestä omaan työhön tai siihen läheisesti verrattavissa olevaan työhön on sisäisesti ristiriitainen, koska osasairauspäivärahakauden aikana henkilö lähtökohtaisesti tekee omia töitään lyhennetyllä työajalla ja tarvittavin mukautuksin. Hän ei siis ole tosiasiallisesti täysin työkyvytön, ja parhaassa tapauksessa työkyky kohenee osasairauspäivärahakauden aikana. Osasairauspäiväraha on osoittautunut pääosin hyvin toimivaksi keinoksi, jonka avulla työntekijä voi

säilyttää yhteyden työpaikkaansa ja ylläpitää osaamistaan. Pron näkemyksen mukaan nykyinen SVL 8 luvun 11 §:n 1 momentin viittaussäännös SVL 8 luvun 4 §:n mukaiseen työkyvyttömyyteen asettaa osasairauspäivärahan muodolliset myöntämiskriteerit tarpeettoman korkealle ja tekee osasairauspäivärahan saamisen hakijan näkökulmasta vaikeasti ennakoitavaksi.

Osasairauspäivärahan työkyvyttömyysedellytyksen vaikeaselkoisuus korostuu entisestään vuoden 2023 alusta voimaan tulleen lainmuutoksen myötä, kun osasairauspäivärahan edellytyksenä ei ole enää kymmenen arkipäivän kokoaikainen sairausloma ennen osa-aikatyön alkamista.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja velvoitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

Ammattiliitto Pro pitää kannatettavana ehdotusta 7, jonka mukaan komitean jatkotyössä arvioidaan – palvelujen saatavuus ja saavutettavuus huomioiden – mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja velvoitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Pron näkemyksen mukaan työkyvyn haasteita kohdanneen henkilön työuran jatkumisen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta on perusteltua, että hän osallistuu kuntoutus- ja muun palvelutarpeen arviointiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Työkyvyttömyyden pitkittyminen ja työelämästä syrjäytyminen työikäisenä eivät lisää henkilön taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia. Samalla Pro toteaa, että yksilölliset tilanteet vaihtelevat suuresti, ja ne on aina huomioitava, kun palvelutarvetta ja kuntoutusmahdollisuuksia selvitetään. Kuntoutusta ja muita palveluita suunniteltaessa tulee aina pyrkiä löytämään ratkaisu, jonka myös henkilö itse kokee mielekkääksi. Pron näkemyksen mukaan ehdotuksen 7 mukaisen arvioinnin tulee koskea ainakin sairauspäivärahaa sekä tilannetta, jossa henkilö hakee työkyvyttömyyseläkettä.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9) **4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?**

Ammattiliitto Pro pitää ehdotusta 9 työmarkkinatuen toimivuuden ja uudistamistarpeiden selvittämisestä kannatettavana. Selvityksessä tulee tarkastella perusteellisesti ainakin tilanteita, joissa henkilön työkyky on alentunut tai kun työllistymisen esteenä ovat osaamisen puutteet tai sosiaaliset ongelmat. Pro pitää erittäin tärkeänä, että pitkäaikaistyöttömyyden syitä selvitetessä haetaan samalla aktiivisesti keinoja, joilla työllistymistä voidaan tukea. Keinovalikoimassa tulee priorisoida tutkimustiedon perusteella vaikuttaviksi havaittuja ja yksilöllisesti kohdennettuja palveluja.

Ehdotuksen 8 mukaan komitea selvittää yritystoiminnan ja omassa työssä työllistymisen pää- ja sivutoimisuuden arviointiin liittyviä ongelmakohtia ja kehittämistarpeita. Ehdotuksen mukaan tavoitteena on tehdä järjestelmästä työnhakijan kannalta aiempaa ennustettavampi ja läpinäkyvämpi sekä työhön kannustava. Pro pitää ehdotusta erittäin kannatettavana.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

Ehdotuksen 10 mukaan erityistä huomiota tulee kiinnittää niihin, jotka tarvitsevat eniten osaamisen kehittämistä. Komitea toteaa, että osaamisen puutteet, jotka estävät täysipainoisen osallistumisen työmarkkinoille, tulee ratkaista palvelujärjestelmää kehittämällä ja etuusjärjestelmää uudistamalla. Edellä mainitun tavoitteen saavuttamiseksi komitea aikoo selvittää sivutoimisen opiskelun ja työttömyysetuuden yhteensovittamista koskevan sääntelyn kehittämistä edelleen. Ammattiliitto Pro pitää ehdotusta 10 oikeasuuntaisena mutta riittämättömänä. Pro katsoo, että työttömien työnhakijoiden oikeutta opiskella myös päätoimisesti ja parantaa siten työllistymismahdollisuuksiaan erityisesti työvoimapulasta kärsiville aloille on laajennettava nykyisestä. Pro toteaa, että yksilön saatikka suomalaisen yhteiskunnan edun mukaista ei ole se, että työttömiä työnhakijoita estetään työttömyysetuuden menettämisen uhalla parantamasta aktiivisesti osaamistaan ja työllistymismahdollisuuksiaan sellaisille aloille, joilla he voivat löytää itselleen mielekästä työtä ja ansaita riittävän toimeentulon.

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

Ammattiliitto Pro ei jaa komitean ehdotuksen 11 mukaista näkemystä koulutukseen hakeutumisen kohdentamista ensisijaisesta vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Koulutuksen tulee olla kaikille saavutettavaa, jotta jokaisella on aito mahdollisuus hankkia esimerkiksi työmarkkinatilannetta vastaava toinen tutkinto ja näin helpottaa omaa työllistymistään.

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

Komitean ehdotuksen 12 pyrkimyksenä on turvata yhdenvertaisesti taloudelliset edellytykset opiskeluun. Ammattiliitto Pro pitää tavoitetta tärkeänä ja katsoo, että mikäli opintotukijärjestelmän kokonaisuudistusta aletaan valmistella, tulee erityistä huomiota kiinnittää opintotuen alhaiseen tasoon, tukikuukausien määrään ja opintotuen lainaosuuden pienentämiseen. Käytännön toimenpiteitä, joilla opintotukijärjestelmää voitaisiin jo nyt kohtuullisen helposti kehittää, ovat esimerkiksi:

- Opintotuen lainaosuuden kaventaminen ja opintolainan korkokatto
- Opintotuen tukikuukausien lisääminen ja tuen kaksiportaisuuden poistaminen
- Opintotuen opintopistesuoritusten vähimmäisvaatimuksen madaltaminen siten, että vaatimus lasketaan viidestä opintopisteestä neljään tukikuukautta kohden
- Lastenhoidon tukia ei huomioida opintotuen tulovalvonnassa
- Opintotukea myönnetään myös Suomessa etänä järjestettäviin opintoihin

- Opintotuen takaisinperintää kehitetään siten, että takaisinperitty opintotuki palautetaan käytössä olevaksi opintotukikuukausiksi.

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15) 6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

Lapsilisää maksetaan tällä hetkellä jokaisesta Suomessa vakituisesti asuvasta lapsesta sen kuukauden loppuun, jolloin lapsi täyttää 17 vuotta. Ammattiliitto Pro toivoo, että mahdollisessa lapsilisän uudistustyössä selvitetään mahdollisuus maksaa lapsilisää 18 ikävuoteen saakka, huomioiden samalla vaikutukset opintotukijärjestelmään niin, etteivät muutokset heikennä alle 18-vuotiaiden opiskelumahdollisuuksia.

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

Ammattiliitto Pro mielestä uudistuksen tavoitteena tulee olla yhteiskunnallisen ja kaikkien lasten ja perheiden tasa-arvon ja hyvinvoinnin edistäminen, työn ja perheen yhteensovittamisen tukeminen, naisten ja muiden heikommassa työmarkkina-asemassa olevien tilanteen parantaminen, naisten ja miesten välisen hoivavastuun tasaisempi jakautuminen sekä samapalkkaisuuden lisääminen. Linjauksia pohdittaessa tulee huomioida paitsi lapsivaikutukset myös sukupuolivaikutukset.

Ammattiliitto Pro haluaa kehittää palvelujärjestelmää tukemalla ja kehittämällä laadukasta varhaiskasvatusta. Suomalaisen varhaiskasvatuksen osallistumisastetta on saatava nostettua pohjoismaiselle tasolle. Tätä tavoitetta tukisi esimerkiksi maksuton esiopetus, varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen kehittäminen sekä hoidon joustavuuden lisääminen. Hoitotuntien saatavuuteen ja niiden ilmoittamiseen tulee saada joustavuutta myös päiväkotien käytännöissä. Vuorohoitoa tulee olla tarjolla nykyistä enemmän. Pienten koululaisten osalta on kehitettävä aamu- ja iltapäivähoitoa sekä vuorohoitoa ja loma-ajan hoitojärjestelmiä kunnasta riippumatta. Hoitomahdollisuuden puute vaikeuttaa työntekoa ja työhön paluuta sekä aiheuttaa erityisiä haasteita muun muassa vuorotyön tekijöille ja yksinhuoltajille.

Ammattiliitto Pro haluaa kehittää etuusjärjestelmää kiinnittämällä huomiota erityisesti kotihoidontuen uudistamiseen. Tuen käyttö jakautuu hyvin epätasa-arvoisesti sukupuolten välillä, ja eniten sitä käyttävät heikossa työmarkkina-asemassa olevat naiset. Tällaisia ovat esimerkiksi naiset, joilla ei ole työpaikkaa johon palata, tai maahanmuuttaneet naiset. Kotihoidontuen uudistamisen rinnalle naisten työllisyyden tukemiseksi tarvitaan myös panostuksia kasvatukseen ja koulutukseen sekä perheiden ja sukupuolten tasa-arvoon. Näitä ovat esimerkiksi huomion kiinnittäminen työllistymisen tukemiseen, varhaiskasvatuksen laatuun ja saatavuuteen, raskaussyrjinnän poistamiseen, kielikoulutukseen ja kotoutumiskoulutukseen.

Perheiden monimuotoisuus haastaa järjestelmää. Vaikka noin kolmasosa lapsiperheistä on muita kuin kahden vanhemman ja heidän biologisten lastensa muodostamia ydinperheitä, lasten kahden kodin tilanteet ja vuoroasuminen huomioidaan julkisissa palveluissa, hallinnossa ja sosiaaliturvassa vaihtelevasti. Myös omaishoidon tuen yhdistäminen ansiotyöhön on haastavaa, kuntien käytännöt

vaihtelevia ja tarvittavissa tukipalveluissa on puutteita. Suurin osa omaishoitajista on naisia ja uudistukset tukisivat siten erityisesti naisten työelämässä pysymistä.

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

Ammattiliitto Pron näkemyksen mukaan vanhempien elatuskykyä voidaan parhaiten edistää sillä, että vanhemmat ovat kattavammin työmarkkinoilla.

Ehdotus 14 ”Lapsiköyhyysriskin ehkäiseminen ja vähentäminen” on kannatettava. Ehdotuksessa esitetään teetettäväksi selvitys, jossa kartoitetaan etuusjärjestelmän toimivuutta pienituloisten ja köyhyysriskissä olevien lapsiperheiden näkökulmasta.

Ehdotus 15 ”Lapsen hoidon ja ansiotyön yhteensovittamisen tukeminen” tarkastelee uudistusta Ammattiliitto Prolle keskeisestä näkökulmasta. Ansiotyön tekemisen kynnyksiä tulee madaltaa parantamalla etuus- ja palvelujärjestelmää ja kehittämällä sen joustavuutta sekä tukemalla ja kehittämällä laadukasta varhaiskasvatusta. Myös työelämän käytäntöjen kehittäminen siten, että raskauteen ja perhevapaisiin liittyvää syrjintä vähenee ja perheen ja työelämän yhdistäminen on entistä joustavampaa, on tärkeää.

Elokuussa 2022 voimaan tulleen perhevapaaudistuksen myötä vanhempainvapaapäivien määrä kasvoi ja vapaiden käytön joustavuus lisääntyi. Vanhempainpäivärahakaudet pitenivät, mikä on omiaan parantamaan toimeentuloa pikkulapsiperheissä. Uudistuksen tavoitteena on hoivavastuiden tasaisempi jakaminen perheessä. Pron mielestä perhevapaaudistuksen toteutumista on seurattava myös esimerkiksi osa-aikaisen työntöön ja hoivan yhdistämisen, monimuotoisten perheiden perhevapaiden toteutumisen ja samapalkkaisuuteen heijastuvien vaikutusten osalta.

Pro toteaa, että työelämän käytäntöjä tulee edelleen kehittää siten, että hoivavastuuta voidaan tosiasiallisesti jakaa ja vapaita pitää joustavasti perhevapaaudistuksen tavoitteen mukaisesti. Huomiota on kiinnitettävä esimerkiksi siihen, miten perhevapaiden tasainen jako huomioiden turvataan vanhemman mahdollisuus imettää lastaan. Erityisen haastava on sellaisen vanhemman tilanne, joka ei voi työssä olevien kemiallisten riskien takia palata takaisin työhön samaan aikaan kun hän vielä imettää.

Työsopimuslakia tulee edelleen kehittää siten, että työntekijälle säädetään ehdoton oikeus lyhentää työaikaansa, kun perheessä on pikkulapsi. Työntekijällä tulee olla tällöin ehdoton oikeus tehdä osa-aikatyötä määräajan sekä mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten osa-aikatyö käytännössä järjestetään. Osittaisen hoitovapaan sääntelyä tulee muuttaa siten, että työntekijällä on ehdoton oikeus lyhentää työaikaansa nykyistä enemmän, esimerkiksi 60-prosenttiseen työviikkoon.

Raskaana- ja perhevapaalla oleviin ja työelämään palaaviin kohdistuva syrjintä on yleistä ja erityisesti naisten työllisyyden ja urakehityksen este. Lainsäädäntö ei tarjoa tällä hetkellä riittävää suojaa perhevapaalta takaisin työhön palaaville. Perhevapaalta palaavalle työntekijälle tulee säätää tehostettu irtisanomissuoja, ja määräaikaisten työntekijöiden raskaus- ja perhevapaasyrjinnän suojaa tulee parantaa.

Pro toteaa, että samapalkkaisuutta on kehitettävä ja palkkojen läpinäkyvyyttä lisättävä, jotta palkkasyrjintään voidaan puuttua nykyistä paremmin. Tähän tarvitaan muun muassa tasa-arvolain muutoksia.

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämiseksi? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

Komitea aikoo toteuttaa selvityskokonaisuuden, jossa arvioidaan asumistukijärjestelmään tehtyjä uudistuksia ja joka tuottaa kokonaisvaltaista tietoa ja toimenpide-ehdotuksia asumistukien uudistamiseksi. Yhtenä osana tätä laajaa selvitystyötä komitea tarkastelee sitä, mitä vaikutuksia varallisuusharkinnan poistamisella yleisessä asumistuessa on ollut ja ovatko vaikutukset olleet tarkoituksenmukaisia yksilön ja yhteiskunnan kannalta. Pro pitää tätä selvityskokonaisuuden osaa perusteltuna asumistukijärjestelmän legitimitetin ja sosiaaliturvan perustarkoituksen näkökulmasta.

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulotukitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämiseksi?

-

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

Ammattiliitto Pro pitää oikeana ehdotuksessa 18 esitettyä tavoitetta, jonka mukaan toimeentulotukea ilman ensisijaisia etuuksia saavien ohjautumista palvelutarpeen arviointiin ja palveluihin tehostetaan. Pron näkemyksen mukaan asiakasta on informoitava jo ensimmäisen perustoimeentulotukihakemuksen yhteydessä saatavilla olevista palveluista, ja hänet on ohjattava hakeutumaan niihin viipymättä, mikäli toimeentulotuen tarve jatkuu. Pro katsoo, että toimeentulotuen kohdalla asiakkaan henkilökohtaisen palvelun merkitys palvelutarpeen tunnistamiseksi korostuu. Tämä koskee myös perustoimeentulotukihakemuksia.

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seurantaa ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Ammattiliitto Pro pitää erittäin kannatettavana komitean ehdotusta 23 vastuutyöntekijämallin kehittämisestä, jolla varmistetaan, että eniten tukea tarvitsevat saavat tarkoituksenmukaiset palvelut ja lakisääteiset etuudet. Pro kannattaa niin ikään ehdotusta 24, jonka mukaan työkyvyn tuen tiimien ja laatukriteereihin perustuvan työhönvalmennuksen käyttöönottoa vahvistetaan sekä selvitetään ja seurataan näiden toimintamallien toteutumista.

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessa A) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

-

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämiseksi?

-

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokraatialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27)

10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

Ammattiliitto Pro pitää komitean ehdotusta 26 kannustinloukkujen vähentämisestä hyvänä sikäli kuin tutkimustiedon perusteella tämän voidaan arvioida edistävän työllisyyttä. Kannustinloukkujen vähentäminen ei saa kuitenkaan johtaa siihen, että henkilön toimeentulon taso heikkenee. Työn vastaanottamisen tulee olla aina kannattavaa siten, että ansiotulojen myötä henkilön taloudellisen toimeentulon taso on verotuksen jälkeenkin korkeampi kuin mitä se oli ennen työllistymistä. Sama koskee myös komitean ehdotusta 27 byrokraatialoukkujen vähentämisestä.

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30)

11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämiseksi?

Pro pitää komitean ehdotusta 29 monipaikkaisen rajat ylittävän etätyön esteiden purkamisesta kannatettavana.

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

Ammattiliitto Prolla ei ole tässä vaiheessa kantaa komitean ehdotukseen syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämisestä, koska ehdotuksen tarkemmasta toteuttamistavasta ja vaikutuksista etuudensaajan asemaan ei ole vielä mitään tietoa.

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittää A) etuuksien ehtojen osalta? B) toimeenpanon osalta?

-

13. Ehdotusten priorisointi

13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

-

14. Julkisen talouden kestävyys

14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle

15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

Ammattiliitto Pro pitää ensisijaisen tärkeänä linjausta, jonka mukaan komitean toisella kaudella käsitellään tilanteita, joissa henkilöt ovat elämäntilanteensa, työ- ja toimintakykynsä tai palvelutarpeensa kannalta "väärällä" etuudella. Tässä yhteydessä tarkastellaan etuuksien yhteensovittamista palveluihin sekä etuudensaajien osallistumisen lisäämistä. Pro toteaa, että esimerkiksi tilanne, joissa alentuneen työkyvyn omaava henkilö ei saa sairauspäivärahaa tai työkyvyttömyyseläkettä vaan putoaa työttömyysetuudelle, on hyvin epätarkoituksenmukainen eikä tue työkyvyn palautumista tai säilymistä eikä uudelleentyöllistymistä.

Pro pitää niin ikään tärkeänä komitean linjausta, jonka mukaan komitea tarkastelee viimesijaisen sosiaaliturvan eli toimeentulotuen asemaa ja sitä, kuinka hyvin toimeentulotuen ja perusturvaetuuksien välinen suhde vastaa perustuslain 19 §:n 1 ja 2 momenttien välistä hierarkiaa. Pron näkemyksen mukaan perusturva tulee vahvistaa siten, että se on tasoltaan riittävä, jottei toimeentulotukeen tarvitse turvautua läheskään siinä määrin kuin nykyisin. Perusturvan on tuettava henkilön osallisuutta yhteiskunnassa sekä työelämään pääsyä.

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

Pron näkemyksen mukaan komitean työssä tulee arvioida sitä, miten työelämän ulkopuolelle joutuneen tai sen ulkopuolelle alun perinkin jääneen henkilön työelämään pääsyä voidaan tukea vaikuttavasti. Pro katsoo, että keinoja tähän ovat esimerkiksi oikea-aikainen kuntoutus sekä henkilön yksilölliset ominaisuudet ja työmarkkinoiden tarpeet (eli reaaliset työllistymismahdollisuudet) huomioiva koulutus, joka voi olla myös täydennys- tai uudelleen koulutusta. Kehittämisehdotuksissa lähtökohdan tulee olla yksilön tukemisessa siten, että hän pääsee ja voi pysyä työelämässä työkykynsä puitteissa.

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Ammattiliitto Pro pitää oikeana komitean tavoitetta työllisyyden, osallisuuden ja sosiaaliturvan vaikuttavuuden lisäämisestä. Pron näkemyksen mukaan julkisen talouden tasapainottaminen ei saa kuitenkaan olla komitean toisen kauden työn ensisijainen lähtökohta, koska pelkästään etuuksia leikkaamalla ei päästä edellä mainittuun tavoitteeseen. Pro toteaa, että henkilön työ- ja toimintakykyä tukevat yksilölliset ja oikea-aikaiset palvelut sekä laadukas ja maksuton koulutus ovat avainasemassa työllisyysasteen nostamisessa ja työurien pidentämisessä.

Pro kiinnittää vielä huomiota komitean välimietinnön alaluvussa 6.3 esitettyyn seuraavaan toteamukseen: "Oikea-aikaisilla, tarpeen mukaisilla ja vaikuttavilla palveluilla voidaan ehkäistä etuuskausien pitkittymistä. Jotta etuuksiin kytkeytyvien palvelujen oikea-aikainen saatavuus ja riittävyys voidaan turvata, on huolehdittava palvelujärjestelmän henkilöstöresursseista ja työvoiman saatavuudesta." Pro yhtyy tähän näkemykseen ja toteaa, että etuuksien ja palvelujärjestelmän kehittämisessä korostuu yksilön elämäntilanteeseen ja palvelutarpeeseen räätälöityjen oikea-aikaisten palvelujen saatavuus, jota voidaan edistää muun ohella komitean ehdottamalla vastuutyöntekijämallilla. Ammattiliitto Pro korostaa palvelujärjestelmän henkilöresurssien riittävydestä ja työpaikkojen veto- ja pitovoimasta huolehtimisen tärkeyttä.

Juntunen Pauliina
Ammattiliitto Pro ry